

Bożena Taras

ORCID ID: 0000-0002-2024-5246

Uniwersytet Rzeszowski

WSPÓŁCZESNA POLSZCZYZNA W OCZACH JEJ UŻYTKOWNIKÓW

Rozważania na temat współczesnej polszczyzny rozpoczną spostrzeżeniem Profesora Stefana Reczka, który trzydzieści lat temu, w roku 1988, w książce *Słowo się rzekło, czyli monolog o kulturze języka* tak pisał o języku ojczystym i jego użytkownikach:

Od zarania życia uczestniczy [...] człowiek w trwałej i osobliwej, bo nie do końca zapisanej umowie zbiorowej z prawem używania, ale i z obowiązkiem dbałego wzbogacania i ochrony narodowego języka, najdoskonalszego pod słońcem narzędzia porozumienia. Niewątpliwą bowiem jego doskonałością jest jakoby boska możliwość przełożenia całych zbiorów rzeczy dotykanych i pomyślanych na odpowiednie zbiory słyszalnych albo widzialnych znaków mowy. [Reczek 1988: 15]

Cechami języka (również polszczyzny) są z jednej strony jego zmienność, z drugiej zaś strony ciągłość. Właściwości te dostrzegał Jan Baudouin de Courtenay:

Dzieje języka, jak i wszelkie inne dzieje, posuwają się stopniowo, niepostrzeżenie, a dopiero po upływie pewnego czasu możemy zauważyć, że stan języka w danej chwili jest inny, aniżeli zauważony stan poprzedzający. [Baudouin de Courtenay 1922: 16]

Czy współcześni użytkownicy języka polskiego również zwracają uwagę na zmienność i ciągłość języka? Czy zastanawiają się, co to znaczy *współczesna polszczyzna*? Czy myślą o tym, jaka jest współczesna polszczyzna? W tekście odwołam się do wyników badań nad świadomością językową rodzimych użytkowników języka; przybliżę ich opinie na temat współczesnego języka polskiego¹.

¹ Analizę opieram na badaniach ankietowych przeprowadzonych w latach 2014–2017 na terenie województwa podkarpackiego. Respondenci udzielili swobodnej wypowiedzi na postawione im pytanie: *Co Pani/Pan sądzi o współczesnym języku polskim?* Celem tak sformułowanego pytania otwartego było poznanie opinii dzisiejszych użytkowników polszczyzny na temat języka, którym posługują się na co dzień.

Słowem *współczesny* określa się w leksykografii to, co istnieje w czasach, w których żyje dana wspólnota językowo-kulturowa. Osoby, zdarzenia lub zjawiska współczesne komuś to takie osoby, zdarzenia lub zjawiska, które żyły lub istniały w jego czasach [ISJP 1057]. Pisząc o współczesnym języku polskim, mam na myśli język, którym porozumiewają się Polacy po roku 1989; a precyzując, jest to język, którym porozumiewają się Polacy dzisiaj, w drugiej dekadzie XXI wieku. Współczesny język polski można zatem wyznaczyć prawie trzema dekadami zachowań językowych użytkowników polszczyzny, którzy żyją w polskiej wspólnocie kulturowej i rozwijają swoją sprawność komunikacyjną².

Podobnie pojęcie *współczesny język polski* konceptualizują ankietowani. Oto wybrane odpowiedzi:

*Współczesny – czyli używany obecnie przez żyjące społeczeństwo*³.

Język właściwy czasom, w których żyjemy.

Współczesny język polski to język, którym posługują się współcześni Polacy.

Według mnie to ogół słów, określeń, jakie łączymy ze sobą w danej szerokości geograficznej i danym okresie historycznym.

Język, którym posługujemy się obecnie, na co dzień.

Sposób porozumiewania się Polaków.

Jest to język, którym posługują się współcześni nam ludzie. Jest w nim wiele nowych słów, zapożyczeń.

Na współczesne zachowania językowe polskiej wspólnoty społeczno-kulturowej znacząco wpłynęły i wciąż wpływają uwarunkowania historyczne, polityczne, gospodarczo-ekonomiczne, społeczno-obyczajowe i kulturowe, działające na zasadzie przyczynowo-skutkowej. W historii Polski ostatniego czterdziestolecia byliśmy świadkami ważnych wydarzeń o zasięgu szerszym lub węższym – światowym, europejskim lub polskim. Po pierwsze, był to rok 1978, w którym Polak zasiadł na Tronie Piotrowym; po drugie, był to rok 1980 – czas porażek sierpniowych kończących falę strajków; po trzecie, był to rok 1989 – rok, w którym toczące się obrady okrągłego stołu zakończyły się pierwszymi wolnymi wyborami. Konsekwencją wydarzeń historycznych była zmiana systemu politycznego, demokratyzacja sfery publicznej. W następstwie zmian politycznych rozwinęła się gospodarka wolnorynkowa, m.in. upadło wiele przedsiębiorstw państwowych, zaczął się proces prywatyzacji, powstały tysiące nowych firm, pojawił się obcy kapitał. Z kolei przemiany gospodarczo-ekonomiczne wpłynęły na zmianę stosun-

² Ograniczenie rozumienia współczesności warunkowane jest jednością chronologiczną – wspólnym zbiorem lat życia ankietowanych na osi czasu. Najstarsi respondenci urodzili się w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku, najmłodsi – w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia (1991–1997).

³ W przykładach poprawiono błędy ortograficzne. Pozostałe cechy wypowiedzi pozostają bez zmian. Ankietowani mieli problem z poprawnym zapisem niektórych wyrazów, np. *na co dzień, na pewno, niewiele, nie wysławiają się, niezbyt, obcojęzyczny, opinii, pomimo, poza tym, trend, w szczególności, zapożyczenia*.

ków społecznych. Ujemnym skutkiem tych przekształceń było zubożenie znacznej części społeczeństwa i nieznanie wcześniej bezrobocie. Zmiany gospodarczo-ekonomiczne zaowocowały również swobodą obyczajową, a w konsekwencji zmianami zachowań społeczno-kulturowych, w tym językowych. Odnotowano na przykład zmiany obszarów podlegających tabu we współczesnej kulturze, odnotowano też zmiany wzorców grzecznościowych i językowych. Polska weszła w uniwersalny obszar kultury konsumpcyjnej oraz w obręb światowego technopolu⁴. W ten sposób utworzyły się podwaliny społeczeństwa konsumpcyjnego i informacyjnego.

Jaki jest zatem współczesny język polski? Uważam, że w polszczyźnie dostrzec można cechy społeczności, która się nią posługuje; cechy wspólnoty, której trudno się odnaleźć w nowej rzeczywistości, w okresie przemian, w czasach chaosu, przewartościowania, poszukiwania tożsamości. Język jest bowiem własnością człowieka, jedną z jego zdolności poznawczych. To skomplikowany sposób przekazywania myśli, który służy do porozumiewania się w obrębie określonej wspólnoty; to twór społeczny – wspólny wszystkim członkom danej społeczności językowo-kulturowej, w przeciwnym wypadku niemożliwe byłoby porozumienie w obrębie tej wspólnoty. Język polski jest językiem etnicznym – językiem narodu, który żyje i rozwija się z nim. Dzięki jego różnorodności stylistycznej możliwe jest zaspokajanie potrzeb komunikacyjnych członków wspólnoty, którzy opanowali go w dostatecznym stopniu.

Na odpowiedni rozwój języka i właściwe dostosowanie jego form do potrzeb użytkowników zwracał też uwagę Stefan Reczek, który dostrzegał ponadto rolę uczestników aktu komunikacji. Oto jego słowa:

mowa odnoszona do bliźnich powinna uwzględnić powszechnie uznane prawidła, zapewniające jej pełną zrozumiałość. [...] Ujmująca uroda języka bywa udziałem zarówno nadawcy wypowiedzenia, jak i jego odbiorcy, stanowiąc wynik rozsądnej myślności w rozrządzie słów podług znanego wszystkim porządku i wedle znaczenia należnego każdej rzeczy⁵. [Reczek 1988: 16–17]

Każdy język ludzki służy przede wszystkim komunikacji między osobami. Język ma także wiele innych funkcji. Jedną z nich jest funkcja socjalna; język wyróżnia daną grupę, identyfikuje jej członków, spaja daną społeczność. Aspekt tożsamościowy języka jest warunkiem przetrwania wielu wspólnot. Język wyraża bowiem grupowy sposób widzenia rzeczywistości, który się zmienia, tak jak zmienia się skład społeczności.

Co zatem sądzą użytkownicy polszczyzny o współczesnym języku polskim? Jak oceniają jego stan? Znalezieniu odpowiedzi na tak sformułowane pytania posłużyło badanie ankietowe, które przeprowadziłam wśród 500 respondentów obojga płci w różnym wieku. Kwestionariusze zwróciło 454 ankietowanych, przy czym

⁴ Chodzi tu o przewartościowanie kultury oraz uprzedmiotowienie człowieka pod wpływem nowych technik i technologii [zob. Postman 1995].

⁵ Należy przy tym pamiętać, że w przywołanym kontekście słowo *rzecz* użyte zostało w dawnym znaczeniu ‘wypowiedź, mowa’.

4 osoby nie udzieliły odpowiedzi, oddając niewypełnioną ankietę. Opracowując zebrany materiał, uwzględniłam więc 450 odpowiedzi, w tym 327 ankietowanych kobiet, 111 mężczyzn i 12 respondentów bez określonej płci⁶. Zwróciłam też uwagę na wiek osób biorących udział w badaniu i wyróżniłam trzy grupy wiekowe: 1. od 19 do 25 lat (127 respondentów); 2. od 26 do 40 lat (202 respondentów); 3. od 41 do 75 lat (110 respondentów)⁷.

Spośród 450 ankietowanych 300 respondentów oceniło stan współczesnej polszczyzny negatywnie, 101 pozytywnie, a 49 wskazało zarówno cechy pozytywne, jak i negatywne. Z wyników badań ankietowych wyłania się zdecydowana postawa respondentów wobec dzisiejszego języka ojczystego wartościująca go ujemnie (66,66%), prawie co czwarty ankietowany wciąż dobrze ocenia współczesną polszczyznę (22,44%), a tylko co dziesiąty badany ma świadomość niejednorodności zarówno systemowej, stylistycznej, jak i funkcjonalnej języka polskiego (10,88%).

Oto przykłady wypowiedzi badanych użytkowników języka polskiego, ilustrujące odmienność opinii na temat współczesnego języka polskiego.

OPINIE NEGATYWNE

[1] *Poprawny język jest formą patriotyzmu. Myślę, że wielu z nas zapomina o tym, a często nie zdaje sobie sprawy z roli, jaką odgrywa język ojczysty. Brak świadomości!* (K 41–75⁸)

[2] *Uważam, że współczesny język polski przechodzi bardzo poważny „kryzys” i jest zagrożony. Społeczeństwo polskie nie jest świadome roli, jaką odgrywa ich język narodowy. Jego funkcja i rola jaką ma pełnić coraz bardziej maleje.* (bd)

[3] *Uważam, że język polski rozwija się w złym kierunku. Ilość zapożyczeń znacznie przekroczyła dopuszczalną ich ilość, słowotwórstwem zajmuje się każdy, a niedbalstwo językowe nigdy nie było tak powszechne.* (M 26–40)

OPINIE POZYTYWNE

[4] *Współczesny język polski staje się powoli piękniejszy. Wielu świadomych użytkowników języka posługuje się poprawną polszczyzną, a to rozszerza się na wiele dziedzin życia Polaków. Chcemy używać pięknego języka i starannie do tego podchodzimy.* (K 19–25)

[5] *Moim zdaniem współczesny język porozumiewania się ludzi między sobą jest barwny i bogaty, ponieważ duży procent mieszkańców w naszym kraju posiada wyższe wykształcenie co wpływa pozytywnie na kształtowanie się języka.* (K 26–40)

[6] *Według mnie język, którym się posługujemy jest taki, jaki być powinien. Oceniam go pozytywnie i uważam, że używany odpowiednio jest bardzo piękny i melodyjny.* (bd)

OPINIE DWUASPEKTOWE

[7] *Współczesny język polski podlega obecnie szeregowi ciekawych zjawisk. Nieustannie się zmienia, dlatego towarzyszy mu szereg pozytywnych, jak również negatywnych zjawisk.* (M 19–25)

⁶ 12 ankietowanych osób nie podało w metryczce płci. Takiej informacji nie zdradzają również formy gramatyczne w sformułowanych przez nie wypowiedziach.

⁷ Z danych metryczkowych wynika, że respondenci byli w różnym wieku: najmłodszy mieli dziewiętnaście lat, a najstarszy – siedemdziesiąt pięć.

⁸ W nawiasie określono płeć: K – kobieta, M – mężczyzna, oraz przedział wiekowy ankietowanych. Skrót *bd* ‘brak danych’ oznacza, że w ankiecie nie podano informacji na temat płci i wieku.

[8] *Uważam, że współczesny język polski ulega ciągłym zmianom, jest „żywy”. Myślę jednak, że niewiele osób zwraca uwagę na poprawność językową (zależy to przede wszystkim od wykształcenia, świadomości językowej itd.).* (K 19–25)

[9] *Współczesny język polski można ocenić w sposób negatywny jak i pozytywny w zależności od jego użytkowników. Ludzie starsi, dojrzałsi zwracają większą uwagę na to, w jaki sposób wypowiadają się. Natomiast młodzież nie przywiązuje do tego [wagi], jak mówią.* (bd)

Z przeprowadzonych przeze mnie badań wynika, że świadomość językowa Polaków nie jest warunkowana ich płcią. Porównanie odpowiedzi ankietowanych według kryterium płci nie wykazało znacznych różnic w zaproponowanej przez nich ocenie współczesnego języka polskiego (zob. tab. 1).

Tab. 1. Stan współczesnej polszczyzny według płci respondentów

Ocena \ Płeć	Kobieta		Mężczyzna		Nie określono
	Liczba	%	Liczba	%	
Negatywna (N)	227	68,42	68	61,26	5
Pozytywna (P)	68	20,79	30	27,03	3
Dwuaspektowa (P/N)	32	9,79	13	11,71	4

Wprawdzie kobiety nieco częściej przypisują dzisiejszej polszczyźnie cechy ujemne, zaś mężczyźni – dodatnie, ale nie jest to różnica znacząca (w obu przypadkach wynosi mniej niż 7%). Zresztą ich wypowiedzi są podobne. Na przykład:

[10] *Współczesny język polski pozostawia wiele do życzenia, szczególnie język ludzi młodych, którzy posługują się skrótami i wyrazami zapożyczonymi z języków obcych i wulgaryzmami.* (K 41–75)

[11] *Może razić język pewnych grup młodzieży (prymitywny z elementami wulgaryzmów). Język polityków, celebrytów i dziennikarzy też ulega brutalizacji i prymitywizacji.* (M 41–75)

[12] *Język polski jest językiem żywym, więc jego zmiany są w pełni naturalne.* (K 26–40)

[13] *Współczesny język polski, moim zdaniem, cechuje otwartość na zmiany i zapotrzebowanie na zmiany społeczne. Wciąż ewoluuje.* (M 19–25)

Jeszcze większą zgodność ocen widać wśród respondentów, którzy nie wartościują języka polskiego w sposób jednoznaczny – albo pozytywny, albo negatywny. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni dostrzegają we współczesnej polszczyźnie ogromne możliwości rozwoju, np.:

[14] *Język polski jest językiem ojczystym, należy o niego dbać bo polszczyzna jest wartością, która spaja naród i trzeba ją pielęgnować. Poprawne mówienie pomaga w porozumiewaniu się. We współczesnej polszczyźnie rażą mnie masowe zapożyczenia z języków obcych, wulgaryzmy, niechlujność wymowy.* (K 41–75)

[15] *Język polski „żyje”, rozwija się i to pozytywny objaw. Radiowe cykle w „Jedynce” prof. Bralczyka dobitnie o tym świadczą. Szkoda, że zarzucono telewizyjne felietony prof. Miodka „Ojczyzna-polszczyzna”. Część Polaków dba jednak o czystość języka. Teoretycznie nie jest więc źle, gorzej z praktyką, która ociera się często o wulgaryzmy. To zaś wina mediów, które to kolportują*

i naszych polityków, którzy często nie potrafią się „wysławić”! Obawiam się też, że obok historycznych rusycyzmów i germanizmów, naszą składnię „zeszpecą” anglicyzmy. Generalnie ocena moja jest jednak pozytywna. (M 41–75)

Szczególnych różnic pod względem wartościowania współczesnej polszczyzny nie wykazała również analiza kryterium wieku (zob. tab. 2).

Tab. 2. Stan współczesnej polszczyzny według wieku respondentów

Ocena \ Wiek	19–25 lat		26–40 lat		41–75 lat		Nie określono
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba
Negatywna (N)	85	66,93	138	63,32	72	65,45	5
Pozytywna (P)	28	22,05	48	23,76	22	20,00	3
Dwuaspektowa (P/N)	14	11,02	16	7,92	16	14,55	3

Z porównania opinii respondentów według trzech wyróżnionych grup wiekowych (1. od 19 do 25 lat; 2. od 26 do 40 lat; 3. od 41 do 75 lat) wynika, że również wiek badanych nie wpływa na ocenę dzisiejszych zachowań językowych Polaków. W każdej grupie wiekowej podobna liczba ankietowanych przypisuje polszczyźnie nacechowanie dodatnie (ok. 22%), ujemne (ok. 65%) lub wskazuje ambiwalentność cech (ok. 11%). Opinie respondentów nie różnią się wiele. Oto przykładowe wypowiedzi najmłodszych respondentów, negatywnie wartościujących dzisiejszy język polski:

[16] *Język polski w ostatnich latach uległ wielu zmianom. Zarówno w języku kultury (film, książka, teatr) jak i codziennym coraz większe znaczenie odgrywają wulgaryzmy i skrótły, a także słowa zapożyczone z języków obcych. Obecnie odczuwa się trend, że zdanie bez użycia słowa na „k” traci sens i siłę argumentacji. Język polski traci na wartości. (M 19–25)*

[17] *W mojej opinii współczesny język polski jest w dość złej kondycji. Często pojawiają się w nim potoczny, wulgaryzmy, różnorakie zapożyczenia z języków obcych czy wyrazy modne, które nie są całkowicie poprawne. Język „zaśmiecony” jest przez wytwory popkultury. Często społeczeństwo sięga po słowa, które nie są dla nich zrozumiałe, używają ich w złych kontekstach. (K 19–25)*

Na zakończenie porównania wyników przeprowadzonego przeze mnie badania ankietowego pragnę jeszcze zwrócić uwagę na ocenę współczesnej polszczyzny zarówno przez kobiety, jak i przez mężczyzn, uwzględniając kryterium wieku obojga płci (zob. tab. 3. i tab. 4.). W każdej grupie wiekowej respondentki częściej niż respondenci przypisują cechy ujemne polszczyźnie, przy czym różnica wśród respondentów dwóch grup wiekowych: średniej (od 26 do 40 lat) i najstarszej (od 41 do 75 lat) nie przekracza 7%; natomiast aż 14-procentową różnicę widać wśród najmłodszych respondentów (od 19 do 25 lat). Tak olbrzymi kontrast w ocenie polszczyzny zauważalny jest również w tej grupie wiekowej przy wartościowaniu pozytywnym (19,63% wg kobiet, 35,00% wg mężczyzn).

Tab. 3. Stan współczesnej polszczyzny według wieku ankietowanych kobiet

Ocena \ Wiek	19–25 lat		26–40 lat		41–75 lat		Nie określono
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba
Negatywna (N)	74	69,16	97	71,85	54	67,50	2
Pozytywna (P)	21	19,63	30	22,22	15	18,75	2
Dwuaspektowa (P/N)	12	11,21	8	5,93	11	13,75	1

Tab. 4. Stan współczesnej polszczyzny według wieku ankietowanych mężczyzn

Ocena \ Wiek	19–25 lat		26–40 lat		41–75 lat		Nie określono
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba
Negatywna (N)	11	55,00	39	63,93	18	62,07	0
Pozytywna (P)	7	35,00	15	24,59	7	24,14	1
Dwuaspektowa (P/N)	2	10,00	7	11,48	4	13,79	0

Obszerny materiał, który uzyskałam w wyniku badania ankietowego, daje podstawy do wyróżnienia cech współczesnego języka polskiego zarówno wartościowanych dodatnio, jak i ujemnie. Najwięcej konotacji odnosi się do negatywnego obrazu dzisiejszej polszczyzny. Ankietowani zauważają, iż współczesna polszczyzna traci na wartości; język przestaje być wyznacznikiem pozycji społeczno-kulturowej jego użytkowników. Zdaniem ankietowanych współczesny język polski ulega zmianom polegającym na stopniowym jego zubażaniu i demokratyzowaniu. Wynika to z obniżania się poziomu kultury, w tym kultury języka, oraz zaniku tradycji. Oto wybrane przykłady (zob. też [1], [2], [14]):

[18] *Moim zdaniem współczesny język polski stracił bardzo wiele. Przez lata próbowano Polakom odebrać to, co stanowi o ich narodowości. Wielu ludzi zginęło w obronie języka ojczystego, a niestety dzisiaj się o tym nie pamięta. Ludzie, którzy wyjeżdżają do pracy poza granice Polski, także bardzo często depolonizują swoją mowę, wplatając w nią przerywniki i inne zwroty z jęz. obcych.* (K 26–40)

[19] *Moim zdaniem współczesny język polski jest interesującą i szybko rozwijającą się dziedziną, która swój rozwój warunkuje szybkim tempem życia współczesnych ludzi – w języku pojawia się do niego odniesienie. Uważam, że obecnie język przeżywa kryzys wynikający z małej świadomości jego użytkowników (częste niestosowanie polskich znaków, nieznanostwo zasad itp.).* (K 19–25)

[20] *Współczesny język polski rozwija się zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym, ale rozwój ten jest zdominowany przez kulturę masową i massmedia. Wg mnie zaśmiecany jest słownictwem subkultur i mediów.* (K 41–75)

Wśród najbardziej charakterystycznych cech współczesnego języka polskiego ankietowani wymieniają: wulgaryzację języka nie tylko potocznego, ale i oficjalnego; ubóstwo językowe – upraszczanie wypowiedzi, brak troski o poprawność językową oraz niedbałość – niechlujstwo językowe nie tylko w komunikacji codziennej, potocznej, ale również w sferze medialno-publicznej; nasycenie zapożyczeniami, w tym potocznymi (głównie z języka angielskiego), skrótowość w zakresie składni

i leksyki (skrócenie formy, opuszczenie elementów tekstu). Na przykład (zob. też [3], [14], [15], [16], [17]):

[21] *Stan współczesnego języka jest sprawą złożoną. Wiele zjawisk obserwowanych we współczesnej polszczyźnie uważam za negatywne. Są to: ubóstwo językowe, wulgaryzacja języka, nieprawidłowa odmiana wyrazów, ich akcentowanie, a także zapożyczenia z j. angielskiego.* (bd)

[22] *Współczesny język polski jest pełen zapożyczeń z j. angielskiego. Używa ich głównie młodzież. Wiąże się to z modą językową, a także wzrostem zainteresowania kulturą amerykańską i brytyjską. Często zamiast słowa przepraszam słyszy się sorry, wszystko jest O.K. Wyrazy angielskie pojawiają się również w reklamach, napisach informacyjnych, ogłoszeniach. Używane są też w skrótach, np. VIP czyli very important person (bardzo ważna osoba). W wypowiedziach dziennikarzy lub osób publicznych pojawiają się błędy jęz. np. fakt autentyczny. Widać też dążenie do skracania słów. Myślę, że stan współczesnego języka daje dużo do myślenia. Jeśli jednak nie zakłóca komunikacji jest do przyjęcia.* (bd)

[23] *Stan języka polskiego jest oceniany przeze mnie jako negatywny. Niewielu Polaków przykłada wagę do budowy wypowiedzi, używają przy tym niezbyt wyszukanego słownictwa, u wielu obserwuje się wręcz ubóstwo językowe, używają przy tym natomiast wielu wulgaryzmów. Zanika również forma grzecznościowa Pan/Pani.* (K 26–40)

Przyczyn zmian zachodzących we współczesnej polszczyźnie ankietowani upatrują w: dominacji kultury masowej, czyli niskiej; fascynacji kulturą innych nacji, zwłaszcza kulturą amerykańską; szybkim rozwoju środków masowego przekazu – prasy, radia, telewizji i w szczególności Internetu, oraz multimedialnych środków komunikacji – komunikatorów, telefonów komórkowych, gier, które zastępują czytanie książek. Na zachowania językowe wpływają również mody językowo-kulturowe, np. moda na luz czy bylejąkość mówienia. Poświadczają to następujące wypowiedzi (zob. też [14], [17], [18], [20]):

[24] *Moim zdaniem współczesny język polski jest stopniowo zaniedbywany przez społeczeństwo. Mam tu na myśli zaniedbywanie jego poprawności, a przyczyniają się do tego przede wszystkim media, które rozpowszechniają złe wzorce. W szeroko dostępnym asortymencie pomocy takich jak Internet, czy np. książki, ilość popełnianych błędów jest zbyt duża.* (M 19–25)

[25] *Zaśmiecony, uproszczony i niedbały. Wpływ mediów, brak autorytetów, brak upominania, „cyfryzacja życia”.* (K 26–40)

[26] *Współczesny język polski jest zdominowany przez erę komputera; internet, sms-y, maile. Młodzież posługuje się skrótami, istnym grypsem internetowym.* (K 26–40)

Nie wszyscy badani ujemnie oceniają dzisiejszą polszczyznę i dostrzegają w niej elementy brutalizacji i prymitywizacji. Niektórzy wyrażają pogląd, iż współczesny język polski zmienia się w sensie rozwojowym, pozytywnym; zob. m.in. przykłady [4], [12], [13] oraz niżej podane:

[27] *Współczesny język polski stale się zmienia, „ewoluuje” wg słów prof. Miodka; od nas zależy czy w odpowiednim kierunku... (K 41–75)*

[28] *Moim zdaniem współczesny język polski jest na bardzo dobrym poziomie. Pomimo wielu zapożyczeń i skrótów mamy ładny język, którym umiętny użytkownik wyrazi swoje zdanie i opinie.* (K 19–25)

[29] *Myślę, że współczesny język polski znacznie różni się od tego, którym posługiwali się Polacy kilkanaście lat temu. Jest bardziej rozwinięty, bogatszy w słownictwo dotyczące różnych dziedzin życia.* (K 26–40)

Ankietowani dostrzegają też, że wpływ na kształt ojczystej mowy mają jej użytkownicy (zob. przykłady [4] i [5]). Badani wartościują ich ze względu na kryterium wieku, pozytywnie oceniając zachowania językowe ludzi starszych, dojrzałych, negatywnie zaś wypowiadając się o polszczyźnie osób młodych⁹ (zob. ponadto [8], [9], [10], [11]):

[30] *Współczesny język polski według mnie w dzisiejszych czasach jest bardzo ubogi w szczególności wśród młodych ludzi. Młodzież posługuje się słowami zapożyczonymi z języków obcych.* (K 26–40)

Osoby, które zechciały wypowiedzieć się o współczesnym języku polskim, mają świadomość, że dzisiejsza polszczyzna jest zjawiskiem niejednorodnym, oscylującym między kodem rozwiniętym – wyróżnikiem postawy *być* – a kodem ograniczonym, modnym, sączonym w umysły młodych przez środki masowego przekazu, z pozorów atrakcyjnym, bo sugerującym nowoczesność – wyróżnikiem postawy *mieć*¹⁰. Poczucie językowe ankietowanych miewa wprawdzie charakter intuicyjny, niepodbudowany prawami i regułami funkcjonowania języka¹¹, ale nie ma wątpliwości, że badani mają świadomość zachodzących w polszczyźnie procesów oraz zmian zachowań językowych współczesnych użytkowników języka. Należałoby sobie życzyć, aby użytkownicy języka polskiego przyjmowali dzisiaj racjonalną postawę wobec języka, by formułując rozstrzygnięcia szczegółowe wybranych zjawisk językowych, poszukiwali rozwiązań alternatywnych, zgodnie z tym, co proponowała Halina Kurkowska [Jadacka, Markowski 1991: 31].

Myślę, że znakomitym podsumowaniem rozważań będą słowa Stefana Reczka zamieszczone w przedmowie do wspomnianej książki *Słowo się rzekło, czyli monolog o kulturze języka*:

Widzieć bowiem fakty językowe w ich wzajemnym uzależnieniu oraz postrzegać ich związek z myślą i działalnością człowieka – to właśnie znaczy rozumieć rolę i piękno języka. [Reczek 1988: 5]

Literatura

- Baudouin de Courtenay J., 1922, *Zarys historii języka polskiego*, Warszawa.
 Bernstein B., 1980, *Socjolingwistyka a społeczne problemy kształcenia* [w:] *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, Warszawa, s. 83–119.

⁹ Nie wiadomo jednak, gdzie przebiega granica między młodością a wiekiem dojrzałym. Respondenci nie podają konkretnych liczb.

¹⁰ Opozycję *kod ograniczony – kod rozwinięty* wprowadził Basil Bernstein [1980]. Cechy tych kodów w języku współczesnej młodzieży i związanych z nimi postaw – postawy *mieć* i postawy *być* – omawia Kazimierz Ożóg [2007, 2017].

¹¹ Odwołuję się do rozumienia świadomości językowej, które zaproponowała Agata Małycka [2018: 25].

- ISJP – Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego PWN*, t. 2, Warszawa.
- Jadacka H., Markowski A., 1991, *Słowo wstępne* [w:] H. Kurkowska, *Polszczyzna ludzi myślących*, Warszawa, s. 9–37.
- Kurkowska H., 1991, *Język ludzi myślących* [w:] tejże, *Polszczyzna ludzi myślących*, Warszawa, s. 201–208.
- Małycka A., 2018, *Świadomość normy językowej we współczesnym języku polskim* [w:] *Język nasz ojczysty w kontaktach międzyludzkich*, red. B. Taras, Rzeszów, s. 25–37.
- Ożóg K., 2007, *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów.
- Ożóg K., 2017, *Uwagi o języku współczesnej młodzieży – między kodem ograniczonym a kodem rozwiniętym*, „Słowo. Studia językoznawcze” 8, s. 163–181.
- Postman N., 1995, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa.
- Reczek S., 1988, *Słowo się rzekło, czyli monolog o kulturze języka*, Rzeszów.

CONTEMPORARY POLISH IN THE EYES OF ITS USERS

Summary

Mother tongue is the most perfect tool for mutual understanding. Conscious of its value, the users not only benefit from the wealth of its forms, but also care about its development.

The article presents the results of surveys on the perception of the contemporary Polish language. A negative image of the Polish language emerges from the analyzed material; 67% of the respondents value it negatively. The remaining respondents either evaluate contemporary Polish positively (22% of respondents) or see its systemic, stylistic and functional heterogeneity (11% of respondents). Different attitudes towards language processes and their relationships with the language behavior of contemporary Polish speakers testify to the linguistic awareness of the subjects; understanding the role and beauty of native speech gives hope for its intergenerational continuity.

Key words: Mother tongue, contemporary Polish, linguistic awareness